

kolet 12:2, kunde användas vid lertärns- och tegel-
ugnare. När en sådan tre alnar hög vagn var
full lastad, kunde inte hästen tagas den igång,
utan måste flera arbetare vid skakten hjälpa
till att föra vagnen igång, men sen kunde hästen
dra den om kuskén hällde uppmärksam-
het på, att linorna ej slappades. Kuskén må-
ste gå vid sidan, på en stig, när der var last, men
tomme om igen, stod han i vagnen och syntes knappt
upp om. Hjulen på de vagnarne, var helgjutna järn-
hjul, en aln höga, och jag minns en arbetare
som hette Wingren, gick vid sidan och hörde en av
dessa holvagnar, då han råkade snara om vin-
tern, på ishalva och vagnshjulet gick över ena
armen som korsades. På detta sätt transporte-
rades kolen till Bruket ända till 1875, då en li-
ten riktig järnväg med smalare spår och med
små riktiga lokomotiv kom till stånd. På denna

järnvägen föll en gosse och kom framför tåget och klippes ena armen och ena benet av, på onödsatta sidor, men han dog inte. Denna stig vid sidan om vägen, begagnades även av arbetarna vid passerandet emellan Ryd och Bruket. För att kunna mötas med tåg eller kolvagnar, var på vissa ställen lagt ut en kurva spårkenor, t. ex. midt emellan Ryd och Bruket, där var linien rak, och då den som var vid mötesplatsen, såg en ankommande kolvagnskörare, så blev han hållande stilla, tills denne kom fram, där de kunde förbi varandra. Lokomotiv-banan lades alltid på samma väg som kolvagnare med häst hade begagnat. Lokomotivet kunde dra tjugvis vagnar lika stora i rymd, på en gång, och blev ju de gamle hästvagnarne avskaffade. I den tiden då ännu ej bönderna hade vunnit bergbunkarne från stenkolsbolaget, alltså

8115:36.

på 1850-talet, brukades ju allmänt att eldas
i kakelugnarne med den allra sämste sort-
en stenkol som kallades för "berg". Den kosta-
de till en början en daler = 8 skilling tunnare.
En rund järnplåt, tunna, med 2 starka hand-
tag och en mätargubbe (vid bergbunken) som
skulle hålla räkning och ta emot de på konto-
ret utlöste lapparne, som visade hur många
tunnor betalts. Då berättade min mor om huru
en käring som kallades för "Tivare-käringen"
som bodde i ett hus vid kyrkogårds-gränden och sål-
de brännvin och kaffe, skulle lura stenkolsbo-
laget, när hon lagt några bönder att för tack,
d. v. s. liggt skjuts till sitt vinterförråd av ka-
kelugnseldbrand. Det första lasset, då vagnen
mätades hade de en mindre vagn-häck eller

vagnkorg, men nästa och de övriga lasset
bytte de om vagnkorg och tog en något
större så der var rum till ett par tre tunnor
mera. Mätargubben kunde ju ej så noga hän-
na igen alla vagnar, men folket kom han
bättre ihåg. Ja ha, der gick ju så och så många
tunnor i förra gången och som det är samma
vagn så behöva vi endast läsa den full, så
slippa vi att lyfta det tunga måttet, eller att
förstöra i tunnan. (ty annars vältes tunnmätt-
et ut vid sidan om vagnen på marken och må-
ste åter skuffas den från opp i vagnen). Men när
vagnen mätats en gång, så gick det ju fortare
att läsa direkt i vagnen. Ja det är ju samma
vagn der gick så och så i den. Men av bondön-
erna var en enfaldig stackars som inte begrep
varför de bytte om vagnar, svarade: "Nej, detta är
en större". Ja så, då få vi mätan och misstänksom-

sannheten väckt om mätning och rättvisa. Men när

Pål hette han, kom hem, så fick han intet beröm
av Tiwarehäringene. Sedanmera höjdes priset till
12 skilling tubman oaktat berget var sämre, ty det
blev strängare bestämmelser om sorteringen av kol-
en, så att de gamle bergbunkarne innehöll bättre
berg än den sedan togs upp. I gamla tider var
ej så roga om det kom bättre ibland sämre kol,
men sedan blev det avdrag för kolhuggarens om det
sorteringen fanns bättre ibland sämre, eller sämre
ibland den bättre stenkolen. "Berg" var en sorts sten
kol som låg allra underst, och derunder bottenheran.
Den svarta leran som kallades eldfast lera, varav
gjordes kärn och tegel. Men gruvans folk eldade
aldrig med "berg", utan de hade vissa lats av den
näst efter "berg", bättre sorten som kallades för "flis",
att ingå i deras avlönings-förmåner.
Jag tror att det ingenstädes i hela Skåne finnes sådana

milstolpar som de genom Wäsby socken ut-
med landsvägen emot Höganäs från Allerums
gräns. Milstolparne eller som de av allmän
kallades "Fjärdings-pålarne", voro av huggen vit-
grå granit, i fason som en stympad tron, med
kullig toppvända, med storändan stående på
en fyrkantig sockel ungefär en aln i fyrkant,
och 12 tum öfr om jorden. Fjälva konen $1\frac{1}{2}$ aln
hög, 18 tum i diameter vid basen, storändan och på-
den sidan som visade emot vägen, uthugges och
svartmålat $\frac{1}{4}$ mil, samt på friedestalens mot
vägen vända sidan, likaledes inhuggna och svart-
målade 1861. Sådana milstolpar fanns från
Allerum till Höganäs och från Höganäs till
Brunnby. Dessa milstolpar voro vackra och har
jag icke sett dylika annorstädes. Meningen med
deras storlek, var att deras tyngd skulle göra att
ingens ensam onemiska skulle kunna rubba dem.

Jag såg några gånger huru "luffare" (Naturforskare) som de kallade sig själva, stannade framför dessa tydligen sällsynta milstolpar, togs hatten av sig och hejade sig, ödmjukt helsande som om det var it framför en stor överhets-person. Om sådana välgjorda milstolpar skulle göras efter nu gällande pris och timpenge 1,75-krona, så skulle de nog kosta 3 a 4 hundra kronor styck, eller så mycket som en grav-vård på kyrkogården. De äro nu borttagna och tjerstgöra, som grändprydnader flerstädes. Ungefär 300 meter från gamla torget i Höganäs Ryd, var ett gruvschakt som hette Trins Carl (sedernera Carl XVs schakt). Detta var murat inne i, med tegel, slätt och vackert. Vi pojkar stodo ofta och betraktade holuppfordringen, som till en början skedde med flätade torgar av hassle och ene-rästar, vilka torgar följediga ar arbetare vid gruvan. Den

Som då gjorde korgarne var en halt man som hal-
lades för "Korga-Jakoben". Men dessa korgar som
hängde fritt i linor, kunde när de möttes i schak-
telt, ty den ene gick ned då den andre gick upp,
hugga fast på, eller stöta emot varandra och vän-
da upp och ned på den ene, men naturligtvis
oftast den lättaste, eller den korgen som gick
när för. Derför såg jag att när arbetare skulle
förslas upp eller ner i gruvan, så ställde sig en
vid var motsatta sidan i korgen, med ena benet
utan om korgen, för att kunna avvärja, ett
dera, antingen att bliva vända upp och ned;
med korgen av den onötande, eller att deras egen
korg dinglade emot schaktets väggar. I dessa
korgar kunde nog rymmas en tunn eller
måra av stenkolet i var och en. Men vid upp-
eller nedföding av folk, så ropades från vil-
ket håll, nerifrån om folk ville upp: "upp med folk,"

och upprepadas av "gamsaren" vid övre schakts-
öppningen: "Opp med folk, låt gå," så högt, att
maskinisten hörde det och körde sakta fart
och mycket försiktigt stannade vid avstegam-
det. Efter på motsatta sättet om folk skulle
åka ner, så ropade övre gamsaren: "Ner med
folk, så att dels maskinisten och dels också
den nedre gamsaren hörde det och svarade: "Ner
med folk, låt gå. Det ålåg maskinisten att vara
uppmärksam, ty det hade händt, att denne hade
något smått arbete (jag såg att han gjorde sko-
pligg och lappade under tofflor) och hissade upp
korgen med folket 20 alnar högt över schakts-
öppningen upp i "galgen", innan han slog back
med maskinen. Men det dröjde ej så långt
efter dessa korgar, som dock utgjort uppfodrings-
kär i nära hundra år, ersattes med trälädor,
som stodo på ett flak och detta löpte på järnskenor

rätt opp och ned, utmed schaktsväggarna och
nu var ingen risk för sammanstötning med
andra ladan. Flaket lyftes opp några alnar
opp om schaktsöppningen, då gamsaren med
ett grepp sköt under en standklaff och så sänk-
tes flaket ä jämnhöjd med marken, så att la-
dan med en fot kunde lösgöras och föras ut på
ett litet järnvägs-spår och togs der emot av en
annan arbetare, som hörde den långt ut
på kollerunkan, var och en kolsort på sin plats.

I gamla tider då arbetstiden var längre och
vakade om vintern ut tills det blev mörkt om
kvällarna brände en lykta nära schaktsöpp-
ningen och lyste vidt omkring på kollerunkan.
Lyktan var en slag korg av järn, ett par alnar
hög på järnben och rymmande åtminstone
en tunn stenkol, och när detta brann bra, så
icke alenast det lyste, utan en stark hetta utvecklades

så att då det var kallt och rustigt kunde något kort besök vid lyktan tjäna till att värma upp de frusna bälgrantarna hos ovanstående arbetarne. Deras utdragna "låt gå" eller "opp med folk", hördes om det var lugnt väder, en hel fjärdings väg ut på landsbyggen. Vid sidan om detta schakt, hade hörts ut en ofantligt stor bergbunke emot öster, och ovanpå denna bunke, hade arbetarne lagt en stenvmur av sandsten som tagits i jorden, samt dermed inhägnat en stor fyrkantig areal, som de gjort till en trädgård, och verkligen kunde der växa åtskilliga köks-växter i den fint sönderfallna ytan på bergbunken. Bland annat så var der rätt stora körsbärsträd, bärbuskar och blommor. Arbetarne hade även en "svina-kodda" der oppte och samlade således gödsel, men något onatjord och hästgödsel vid bergförsäljnings-platsen efter böndernas hästar, hördes der opp med "hjulbör".

Detta förut omnämnda Prins Carlschakt, som
var endast omkring trehundra meter ifrån gamla
torget i Ryd, är nu igenfyllt och bergbunnen igen-
tagen, borttagen. Men det berättades i min barn-
dom att några år innan jag föddes inträffade
en förfärlig händelse vid detta schakt. Omkring
år 1855 tjänstgjorde vid nämnda schakt en "garn-
sare" som hette Pötter Gucko eller Gocko. En
dag då han kopplat ifrån korgen och några av
arbetarne stodo bredvid, tog han försprång (rygga-
de tillbaka och sprang därefter fram) och gav sig
till, i det han utropade: "Hurå nu går det," att slå
hullerleytta ned i schaktet. Han slog sig natur-
ligtvis i en oformlig massa i botten på det
70 famnar djupa schaktet. Med fasa hade de
kringstående sett och hört på uppträdet och man
skaffade ju offr den krossade kroppen och försle-
de den hem till hans hustru. När kamraterna

kommo bärande honom, så tog hon det ej så hårdt,
~~ty hon sade att det var mest föruroligt, att han~~
även slog i sönder de nye träskorna som han ha-
de köpt ett par dar förut. Det blev till ett ordspåk
som fortlevde till slutet på förra århundradet:
"Hurra, nu går det," sa Petter Gocko, när han hoppa
i schaktet. Hans hustru var ju Gockoskan, och
hon hade en vuxen dotter, som uppvaktades av en
"fästman", men dottern ville ej veta av honom. Då
förelbrädde hennes mor henne och menade att hon
inte borde förmä honom. Men dottern vidhöll sin
vägran. Då sade Gockoskan: Ja så vill du inte
ha honom så jaggu vill ja han. Och fästmannen
bytte om och gifte sig med den gamla, i stället för
dottern. Denna Gockoskan var den som tog
emot mig till denna världen, då hon också var
så kallad "barnamorska". Om staden Hö-
ganäs skulle övertaga all den mark som Höganäs

församling inköpt från Wäsley socken, så skulle gränsen raka ända fram till både präst och klerikargårdarne och en gruvgård så nära prästgården, att ett bageri måste gå förbjuda eldning i när det blåste, ty gnistor flögo bort mot prästgårdens halmtäckta lagård, endast 50 meter derifrån. Alltså skulle Wäsley församling få sin kyrka alldeles i ytterkant på socknen, under det att nära en mils avstånd från stora delar av socknens invånare finge nöja sig med en sådan sakernas omkastning i alla tider framåt. Men troligen göres någon reglering i detta hänseende ty en massa folk tillhörande Höganäs församling, som bosatta på Wäsley sockens grund. Den yttersta bebyggelsen av en stad, kallades fördom för "vernen" eller värnarne. Dessa värnar, komma, vad staden Höganäs beträffar, att bli va sträckningen i norr emot Kulla berg, blir

Norre Wärrn, och motsatta sträckningen av bebyggelsen söder ut mot Lerberget och Viken, blir således Södre Wärrn. Som Höganäs nu, till stora delar i en förvirrande behåglig samling, byggd liksom när en bonde sår arter blandade med böror. Mölle by var förre branden också en trevlig bebyggelse, med allhandla krokiga smågator, trädgårdar, små lantbruksgårdar, allt i en idyllisk omgång, med emellanåt regelbundna krokiga stensmurar eller tjärade plank, just likt när man med handen breddar arter på åker, lägs husen hit och dit. Ofantligt mycket trevligare än den nyare bebyggelsen, med raka gator höga hus och inga trädgårdar och inga gårdsgårdar heller. Med tiden blir ju de gamle trevliga byarna helt och hållet moderniserade och utdödade. Jag minns hur det midt på nuvarande torget i Höganäs (redre) var en åker, med dubbel

stenmur omkring. Den kallades för Magnus
Bengtsha lyckan eller löchan och att der Ladders
kapre och annat är sattes potatis. Den vägen som
nu går från Höganäs mot Lerberget och Wiken
fanns inte i min uppväxt, utan der var endast
en vild sandig strandmalsjord, tillhörande byar
inne i socknen, men fick ingen köra der med
hästar och vagnar, men Lerbergarne och många
andra gingo der och fiskhandlarna körde der med
sina hjulleörar från Lerberget till Höganäs, ty
i min tid från 1860 talet kunde inte fisket i Höga-
näs försä till vad folket der behöfde av fiskrea-
ror. En gammal stenmur låg utmed gränsen
emellan 22 & 4 Långaröd och dessa sandmarker, ända
ut till Lerberget. Ett temligen långt stycke, söder
ut från Höganäs fiskeläge, strax utom nämnda
stenmur, lågo 2 stora ätte högar. De kallades
Låne höj, och Tre stena höj. Jag var der flera

Forts.
8267.

stenmur omkring. Den kallades för Magnus Bengtska lyckan eller löchan och att der laddes hafre och annat är sattes potatis. Den vägen som nu går från Höganäs mot Lerberget och Viken fanns inte i min uppväxt, utan der var endast en wild sandig strandmalsjord, tillhörande byar inne i socknen, men fick ingen köra der med hästar och vagnar, men Lerbergarne och många andra gingo der och fiskhandlarna körde der med sina hjulleörar från Lerberget till Höganäs, ty i min tid från 1860 talet kunde inte fisket i Höganäs försä till vad folket der behöfve av fiskvaror. En gammal stenmur låg utmed gränsen emellan 22 & 4 Långaröd och dessa sandmarker, ända ut till Lerberget. Ett temligen långt stycke, söder ut från Höganäs fiskeläge, strax utom nämnda stenmur, lågo 2 stora ätte högar. De kallades Låne höj, och Trestena höj. Jag var der flera

gänger i min barndom, då min Farbror ägde
72^e 4 Långaröd, sedermera Månstorp. Båda de näm-
da gravhullarne voro redan då undersökta av
skattsökare som grävt djupa gropar rätt in emot
medelpunkten, men enligt vad jag kommer ihåg,
hade sanden rasat igen grävningens arbetet, der-
för att gropen varit förliten och skattsökarne
ej haft tid att göra vidlyftigare schaktningens
Arbete om natten. Man trodde att en man från
Kullenbergstorp som hette Renstätt, och som var be-
ryktad för trolldom och skattsökeri, att denne gjort
grävningar der i dessa forngravar. Men å andra
sidan, så bodde ju Hundra Sundra Rosengren, ej långt
ifrån högarne och han som var så mäktig att själva prästen
måste bedja honom om förlåtelse på kunglig befallning, för
prästen hade nekat karolinen nattvarden. Denne man Forts.
som gjorde vad han ville, hade möjligen också försökt sig M. 8267.
på skattsökeriet i Låne höj och Tröstaina höj.